

Віктор Олефір,

доктор юридичних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу
правового забезпечення ринкової економіки
Науково-дослідного інституту приватного права
і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака
Національної академії правових наук України
ORCID: 0000-0002-6432-8537

<https://doi.org/10.32782/2306-9082/2022-48-8>

УДК 340.6:316.4+346

Створені війною потоки міграції та їх вплив на господарську діяльність

Сучасні умови розвитку суспільства і глобалізаційних процесів, реалізація стратегічного курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу вимагають створення умов та адаптації законодавства до вимог європейського політичного, економічного, правового, соціального простору. Центральною фігурою розвитку громадянського суспільства як основи демократії та розбудови правової держави стає людина, її життя, здоров'я, права.

Необхідно звернути увагу, що ХХІ століття зумовило лідерство тих країн, які свої основні інвестиції вкладають саме в людину, її розвиток, потенціал, забезпечуючи реалізацію прав та можливостей і як зворотній зв'язок – максимально ефективно використовують знання, вміння, компетенції, формуючи людський капітал. Адже, саме від розвитку людини, її освіти, компетенцій, досвіду залежить результативність ринкових змін, і, як наслідок, стабільність і розвиток економіки. Основою розвитку національної економіки кожної країни є інвестиції в людський капітал.

Однією із складних та визначальних проблем соціально–економічного прогресу є розвиток людини, зміна її місця і ролі у виробництві та суспільстві. Вона є головною продуктивною силою суспільства, її праця – джерело багатства країн і народів. Створюючи нові продуктивні сили, людина змінює характер і умови своєї праці, мотивацію економічної діяльності та умови життя, підвищує освітній, професійно–технічний і культурний рівень [1]. Проте, сьогодні основою сталого економічного розвитку України є не лише вкладання інвестицій в науку, освіту та охорону здоров'я, пошуку нових шляхів реалізації розвитку цих напрямків, а, насамперед, збереження населення держави.

За оцінками міжнародних експертів, депопуляція населення України відбувається рекордними темпами. Експерти Департаменту з економічних і соціальних питань ООН оприлюднили прогноз динаміки скорочення населення. Як очікується, населення України стрімко зменшуватиметься і до 2050 року чисельність у кращому випадку становитиме 36 млн

(це з урахуванням Криму і Донбасу) (оптимістичний сценарій). У гіршому випадку – 31 млн (песимістичний сценарій). Висновок міжнародних організацій цілком співпадає з висновками українських вчених. Зниження чисельності населення України до 36 млн до 2050 року фахівці Інституту демографії та соціальних досліджень (ІДСД) ім. М. Птухи НАН України прогнозували ще у 2008 р. [2].

24 лютого 2022 року, коли Російська Федерація здійснила повномасштабне вторгнення на територію України, актуалізувало перед нашою державою низку критично важливих завдань – збереження життя і здоров'я громадян, інтелектуального потенціалу, уникнення демографічної катастрофи. Адже, сьогодні демографічний чинник України позначений знаком катастрофи.

Необхідно звернути увагу, що окрім прогресу в різних напрямках, XXI ст. і його глобалізаційні процеси перед сучасним світовим співтовариством відкрили новий виклик – спеціально створені міграційні процеси. Мігранти, які прагнуть уникнути насилля, переслідувань, в пошуках кращого життя, потребують допомоги, пошуку роботи виявляють інтерес до економіки більш розвинутих країн. Створені викликами масштабні міграційні потоки позначаються на політичних, економічних і демографічних процесах в європейських країнах.

Входячи до світової та європейської спільноти як рівноправний член, Україна має відповідально формувати внутрішню та зовнішню міграційну політику. Наша держава є географічним центром Європи, розташована на перехресті торговельних шляхів та перебуває в центрі міграційних потоків. Проте, сьогодні сама стала джерелом мігрантів з власного населення через війну. Масштаби та серйозність міграційних процесів, які пов'язані з російською агресією, потребують особливої уваги.

Міграційні процеси мають великий вплив на широкий спектр відносин – соціальних, культурних, політичних і економічних. Як зазначає Ю. Римаренко, «міграцію можна ототожнювати з таким синонімічним рядом як рух, перселння, переміщення тощо.» [3]. За останні десятиліття в Європу прибуло кілька десятків мільйонів мігрантів. В той час, коли регульовані потоки міграції вносять позитивну динаміку в розвиток країн, як приймають, вимушені потоки міграції створюють соціально-економічну напруженість.

В сьогоденному світі мірація стала невідомою частиною життя. Люди постійно переїзять на навчання, роботу, подорожуючи. Руйнуються традиційні кордони між культурами, етнічними групами і мовами, проте, водночас, створюються певні загрози і виклики.

Повномасштабна війна, яку розв'язала Російська Федерація, призвела до нового явища для сучасної України – масової міграції населення.

Історія Європи та світу за останні пів століття зазнала чимало потужних міграційних криз: афганської, венесуельської, сирійської.

Кожну хвилину 20 людей у світі змушені кидати все, що мають, і тікати від насильства. Згідно з даними ООН, з 2014 року у Середземному морі на шляху до берегів ЄС потонуло близько 17 тисяч мігрантів. Згідно з даними Міжнародної організації з міграції, у Сахарі, через яку проходить шлях до Лівії (напрямок до Італії), налічується близько 16 тисяч смертей. У 2018 році серед шукачів притулку в Європейському Союзі було близько 20 тисяч неповнолітніх без супроводу [4].

Афганська криза, яка мала наслідком масове переміщення афганців, розпочалася ще з радянського вторгнення в 1979 році та змусила людей покинути свої домівки та шукати прихистку в інших державах.

У 1980-х і 1990-х роках кількість біженців з Афганістану була найбільшою в світі. 90 відсотків біженців прийняли сусідні країни – Пакистан та Іран. З приходом до влади «Талібану», потік біженців тільки збільшився. Лише у 2001 році, після інтервенції США в Афганістан, біженці почали повертатися додому. Цей процес також був масовим: з 2002 року ООН допомогла повернутися понад п'яти мільйонам афганців. Проте, і сьогодні ситуація в Афганістані залишається нестабільною. Це позначається деструктивними наслідками як на економіці самої країни, так і за її межами. Війною створилися потоки як внутрішніх переміщень, так і зовнішніх. Окрім цього, необхідно звернути увагу, що збільшення афганських біженців також чинить тиск на державні ресурси країн, які приймають, що особливо позначається на соціальній, освітній, медичній сферах та ринку праці. Адже, з 2020 року ситуація зазнала негативних змін, що призвело до зростання кількості афганських біженців за 2020–2021 р. на 380 тисяч людей.

Загалом, у світі, за даними Управління зі справ біженців ООН, кількість біженців збільшується з кожним роком. За 30 років вона виросла удвічі: якщо у 1990 році в світі нараховували 40 мільйонів біженців, то у 2020-му – вже 80 мільйонів. Станом на 2019 рік афганці становили третю за кількістю групу біженців [5].

Сирійська криза призвела до виникнення одного з найбільших міграційних процесів у сучасному світі. Війна з «Ісламською державою» й іншими терористичними угрупованнями призвела до утворення мільйонних потоків мігрантів, які тікали від військових дій та намагалися дістатися Європи, зокрема, збільшуючи і кількість нелегальних мігрантів. Вона стала першим прикладом на санкції європейських країн різкою активізацією бомбардувань м. Алепо та інших

міст Сирії з метою виникнення міграційних потоків до Європи та створення міграційної кризи.

Венесуельська міграційна криза, якою країна охоплена з 2010 року, спричинена економічними та політичними чинниками. Падіння світових цін на нафту та похідні продукти, що почалося у 2013 році, стало початком надзвичайно глибокої економічної кризи в цій країні, так як саме вони становлять близько 80 відсотків експорту. Деструктивного впливу та дестабілізації ситуації сприяла й політична криза, яка завершилася встановленням авторитарного режиму Ніколаса Мадуро у 2019 році. Унаслідок згаданих обставин у Венесуелі почалася гіперінфляція, яка у 2019 р. стала найвищою у світі. Станом на 2021 р. близько 5,4 млн громадян проживають за межами Венесуели, що становить приблизно 19% від усього її населення [6].

Важливо звернути увагу на міграційну кризу, яка виникла на Гаїті. Це одна з найбільш гострих проблем в Латинській Америці. Адже, за оцінками ООН, близько 20% з одинадцяти-мільйонного населення Гаїті покинули свою батьківщину. Окрім характерних для даного регіону загальних причин міграції – бідність, злочинність, політична нестабільність, основною є характерна лише для карибської держави-руйнівні стихійні лиха. Один із найбільших землетрусів в історії карибського регіону у 2010 р. на Гаїті забрав життя понад 300 тис. осіб. 2016 року ураган Метью завдав великої шкоди, унаслідок чого близько 1,4 млн людей (або 12,9% населення) потребували гуманітарної допомоги, з яких до 800 тис. перебували на межі голоду. У серпні 2021 р. стався землетрус, унаслідок чого на Гаїті загинуло приблизно 2 тис. осіб, а 650 тис. потребують гуманітарної допомоги [7].

Ці стихійні лиха спричинили масові потоки мігрантів, які рятували свої життя та шукали безпечних умов

до існування. Слід наголосити, що ці трагедії були викликані природними катаклізмами, а в Сирії, Афганістані, Україні потоки були спотворені застосуванням всіх видів зброї, в тому числі і забороненої, проти мирного населення, нелюдським поводженням, що знайшло свій вираз у катуваннях, тортурах, згвалтуваннях, депортаціях. Необхідно, зокрема, звернути увагу на те, що з початку війни до Росії депортовано чи примусово переміщено уже понад десять з половиною тисяч дітей. Окрім цього, за час повномасштабної війни понад 430 українських дітей загинули, біля 30 зазнали поранень та 230 зникли безвісти.

Наймасштабнішою кризою XXI сторіччя стала українська криза, яка ввійде в історію як найбільша криза за своїми масштабами, географією охоплення, кількісними показниками та спричинена збройною агресією Російської Федерації. За даними Управління Верховного комісара у справах біженців Організації Об'єднаних Націй (УВКБ ООН), лише за перші півтора місяця від початку гарячої фази нинішньої восьмирічної російсько-української війни свої домівки залишили 11,4 млн українців [8].

Станом на 1 січня 2022 року в Україні проживало 34,5 млн громадян, натомість на кінець серпня – лише 27,8 млн [9]. Адже, станом на вересня 2022 року 136 тис. житлових об'єктів постраждали від війни, у значній кількості міст та містечок пошкоджено чи зруйновано понад 50% всього житлового фонду, з них 119,9 тис. – приватних (індивідуальних) будинків; 15,6 тис. – багатоквартирних будинків; 0,2 тис. – гуртожитків, житло близько 1,2 млн домогосподарств (близько 3 млн осіб) є пошкодженим або зруйнованим, загальна сума збитків – \$50.5 млрд, 978 – медзакладів, до яких належать лікарні, поліклініки, стоматології, консультативно-діагностичні центри, медичні кабінети,

фельдшерсько-акушерські пункти, амбулаторії, реабілітаційно-оздоровчі центри, лабораторні центри та центри крові, господарські будівлі ЗОЗ. Збитки від руйнувань закладів освіти складають \$6,95 млрд. Загалом внаслідок бойових дій зруйновано вже щонайменше 810 та пошкоджено 1639 об'єктів освітньої інфраструктур. Серед пошкоджених та/або зруйнованих об'єктів сфери освіти найбільша кількість належить до шкіл (1270) та дитячих садочків (786) [10]. Все це спонукає українців залишати місця постійного проживання та шукати можливості зберегти своє життя.

Наслідки цієї міграційної кризи мають глобальне значення не лише для Європейської спільноти, але і для економіки України. Деструктивні наслідки відчутні уже сьогодні, проте згодом будуть ще відчутніші. Адже, ворог окрім заволодіння території, першочерговим завданням поставив знищення українців як нації, мови, культури, історії. Тероризм та геноцид українського народу з боку агресора, масові вбивства, катування, згвалтування, депортації на територію Росії призвели до того, що мільйони людей в Україні покинули свої домівки через війну. До дітей та молоді ворог застосовує додаткові методи впливу – примусове навчання та виховання за російськими програмами та підручниками.

Аналіз свідчить про те, що протягом 8 років окупаційної адміністрації на території Автономної республіки Крим та міста Севастополь і територій Донецької та Луганської областей, агресор, використовуючи освітні інституції формальної і неформальної освіти, проводить цілеспрямовану політику знищення національної ідентичності та мілітаризації молоді. Це не лише порушення права на культурну і національну ідентичність, а нехтування всіма нормами міжнародного права.

Окрім цього, зменшення працездатного населення як наслідок міграції негативним чином вплине на надходження до бюджету. Зменшення кількості споживачів має наслідком недоотримання до бюджету надходжень від податків на додану вартість та акцизного збору. Інвестиційно непривабливим стає внутрішній ринок, який зазнає змін за рахунок втрати споживачів. Адже, ухвалюючи рішення про інвестиції, іноземці зважають саме на кількість населення, демографічні перспективи.

За даними ООН, Україна займає 180 місце у світі за кількістю дітей на одну жінку, за цим показником наша країна вже на 4-му місці за динамікою скорочення населення [11].

Міграція жінок та дітей сьогодні призводить в майбутньому до демографічної кризи та інтелектуального зубожіння нації. Європейський Союз надав українським вимушеним переселенцям право на проживання та роботу в усіх 27 країнах ЄС протягом 3 років. Вони також мають право на соціальні виплати, медичну допомогу та доступ до шкільної освіти. Серед українок, які виїхали, більшість – близько 60–70% має вищу освіту, що робить їх конкурентоспроможними на ринку праці і збільшує шанси адаптуватись в країнах перебування.

Багато компаній евакуювали свій персонал за кордон, також спричинивши інтелектуальний голод «відтік мізків». У цьому особливо досягли успіху. Особливо це характерно для IT-компаній, які в останні роки заробляли величезний експортний виторг для України.

За прогнозами експертів, залежно від тривалості війни населення України може скоротитися на 24–33%. Першочергово актуалізується увага на дітях і населенні працездатного, продуктивного віку. Це матиме негативні наслідки для відновлення України та відновлення економіки. Адже,

важливо, щоб робочі місця були забезпечені саме в нашій державі, сплачувалися податки та витрачалися кошти.

Вищевикладене спонукає до формування нового поняття в науці міграційного права – спеціально створені потоки мігрантів. Для цього, вбачається за необхідне звернутися до загального поняття «міграція»

Міграція – це процес переміщення або через міжнародні кордони, або в межах однієї країни, що включає будь-які пересування людей, незалежно від причин. За даними Європейського комітету з питань міграції, термін «мігранти» використовується для позначення, залежно від контексту, емігрантів, мігрантів, що повертаються назад у свою країну, іммігрантів, біженців, переселенців та осіб з числа іммігрантів і/або членів етнічної національної меншості, яка утворилася через імміграцію» [12].

Міжнародна організація з міграції (МОМ) визначає термін «мігрант» як такий, що «стосується всіх випадків, коли рішення про міграцію приймається добровільно для особистої зручності без впливу зовнішнього примусового фактора» [13].

Для Управління Верховного Комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців (УВКБ ООН) біженці/біженки та безпритульні становлять окрему групу людей, тому що вони залишили свої будинки через серйозні загрози їх життю і свободам. УВКБ ООН попереджає про те, що існує ризик стирання тієї межі, що відокремлює біженців/біженок від інших груп мігрантів/мігранток, які переїхали з однієї країни в іншу з економічних чи соціальних причин, або заради того, щоб підвищити рівень свого життя, в той час як біженці/біженки змушені бігти, щоб врятувати своє життя або зберегти свої свободи [14].

Узагальнюючи вищевикладене, пропонується авторське визначення

поняття спеціально створені потоки мігрантів – це такі потоки, які створені країною-агресором конфліктами, війнами, техногенними катастрофами, погрозами, шантажем, спрямовані на дестабілізацію ситуації в певних країнах (регіоні, континенті) з метою прийняття на свою користь політичних, соціальних або економічних (господарських) рішень, захоплення нових територій та позбавлення суверенітету держав, вчинення геноциду та знищення економіки.

Загалом у світі кількість людей, які рятуються від переслідувань, конфліктів та насильства, досягла 89,3 мільйонів. Діти становлять близько 36,5% світового населення біженців [15]. Найбільшою кількістю біженців є Туреччина, Колумбія, Пакистан, Уганда та Німеччина. Лише

17% світових біженців приймають розвинені країни.

Спеціально створені війною Російської Федерації потоки міграції призводять до зменшення населення нашої держави, катастрофічних проблем, пов'язаних з формуванням людського капіталу, що завдає руйнівної шкоди економіці України. Нестача кваліфікованих кадрів, якість забезпечення освіти, демографічні проблеми, нестача робочих місць призводять до порушення в ланцюжку як відтворення трудових навичок і передачі досвіду, так і побудові і розвитку громадянського суспільства, економіки держави. Відтік інтелектуального потенціалу унеможливує розвиток конкурентноспроможного середовища, призводить до суспільних.

Список використаних джерел

1. Яковенко Р. В. Відтворення людського потенціалу в умовах трансформаційної економіки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.01 «Економічна теорія та історія економічної думки». Київ, 2011. 19 с.
2. Розвиток людського капіталу: на шляху до якісних реформ. *Центр Разумкова*. 2018. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2018_LUD_KAPITAL.pdf
3. Міграційні процеси в сучасному світі: світовий, регіональний та національний виміри / за ред. Ю. Римаренка. Київ : Видавництво «Довіра», 1998. 346 с.
4. Концепція «безпечної третьої країни» в умовах міграційної кризи ЄС. URL: <https://lexinform.com.ua/v-sviti/kontseptsiya-bezpechnoyi-tretoy-i-krayiny-v-umovah-migratsijnoyi-kryzy-yes/>
5. Світ на порозі нової міграційної кризи через захоплення Афганістану талібами, режим електронного доступу: <https://zaborona.com/svit-na-porozi-novoyi-migratsijnoyi-kryzy-cherez-zahoplennya-afganistanu-talibamy-vona-ne-omyne-j-ukrayinu/>
6. Криза у Венесуелі. За один день 4,7 тис. венесуельців попросили притулку в Перу. URL: <https://gordonua.com/ukr/news/worldnews/-kriza-u-venesueli-za-odin-den-4-7-tis-venesueltsiv-poprosili-pritulku-v-peru-1046730.html>
7. Міграційні кризи в Латинській Америці: причини, тенденції, наслідки. *Аналітичний центр ADASTRA*. URL: <https://adastra.org.ua/blog/migracijni-krizi-v-latinskij-americi-prichini-tendenciyi-naslidki>
8. Через війну свої домівки покинули 11,4 млн українців, – ООН. *РБК-Україна*. 9 квітня 2022 року. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/voyny-svoi-doma-pokinuli-11-4-mln-ukraintsev-1649511897.html>
9. KSE, Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України станом на 1 вересня 2022 року, вересень, 2022. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/10/Sep22_FINAL_Sep1_Damages-Report.docx.pdf
10. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про Державний бюджет України на 2023 рік». URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1527959>
11. Общій коефіцієнт рождаємості 2022. URL: worldpopulationreview.com

12. Европейський комітет по міграції, домашня сторінка. URL: http://www.coe.int/t/dg3/migration/European_committee_on_Migration/default_en.asp
13. Глосарій по міграції, МОМ URL: http://www.iom.int/jahia/webdav/site/myjahiasite/shared/shared/mainsite/published_docs/serial_publications/Glossary_eng.pdf
14. Внесок УВКБ ООН у Глобальний форум з міграції та розвитку (Брюссель, 9–11 липня 2007 року), URL: <http://www.unhcr.org/468504762.pdf>
15. Притулок та міграція в ЄС: факти та цифри. URL: <https://www.europeantimes.news/uk/2022/08/asylum-and-migration-in-the-eu-facts-and-figures/>
16. Найважчі міграційні кризи у світі за останні роки. *Слово і діло*. 11 листопада 2021 року. URL: <https://www.slovovidilo.ua/2021/11/11/infografika/svit/najvazhchi-mihraczijni-kryzy-sviti-ostanni-roky>
17. Головінов О. М. Людський капітал в умовах трансформації економіки України. URL: <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/26987.html#introduction>.

Олефір В. І. Створені війною потоки міграції та їх вплив на господарську діяльність

У статті висвітлено вимушені переселення, викликані конфліктами, війнами, техногенними катастрофами, питання національної безпеки та загрози для приймаючої країни, безпеки мігрантів з нерегульованим статусом, сек'ютиризації міграційних процесів, вплив сучасних міграційних процесів на Україну; сформульовано та розкрито авторське визначення «спеціально спотворені потоки міграції» як один із сучасних видів міграції, викликаних геополітичними процесами, та їх вплив на господарську діяльність і розвиток економіки.

Сьогодні основою сталого економічного розвитку України є не лише вкладання інвестицій в науку, освіту та охорону здоров'я, пошуку нових шляхів реалізації розвитку цих напрямків, а, насамперед, збереження населення держави.

В сьогоденному світі міграція стала невід'ємною частиною життя. Люди постійно переїзять на навчання, роботу, подорожуючи. Руйнуються традиційні кордони між культурами, етнічними групами і мовами, проте, водночас, створюються певні загрози і виклики.

Повномасштабна війна, яку розв'язала Російська Федерація, призвела до нового явища для сучасної України – масової міграції населення. Наслідки цієї міграційної кризи мають глобальне значення не лише для Європейської спільноти, але і для економіки України. Деструктивні наслідки відчутні уже сьогодні, проте згодом будуть ще відчутніші. Адже, ворог окрім завоювання території, першочерговим завданням поставив знищення українців як нації, мови, культури, історії. Тероризм та геноцид українського народу з боку агресора, масові вбивства, катування, звалтування, депортації на територію Росії призвели до того, що мільйони людей в Україні покинули свої домівки через війну. До дітей та молоді ворог застосовує додаткові методи впливу – примусове навчання та виховання за російськими програмами та підручниками.

Спеціально створені війною Російської Федерації потоки міграції призводять до зменшення населення нашої держави, катастрофічних проблем, пов'язаних з формуванням людського капіталу, що завдає руйнівної шкоди економіці України. Нестача кваліфікованих кадрів, якість забезпечення освіти, демографічні проблеми, нестача робочих місць призводять до порушення в ланцюжку як відтворення трудових навичок і передачі досвіду, так і побудові і розвитку громадянського суспільства, економіки держави. Відтік інтелектуального потенціалу унеможливує розвиток конкурентноспроможного середовища, призводить до суспільних.

Ключові слова: мігранти, міграції, війна, міграційні процеси, людський капітал, спеціально створені потоки міграції.

Olefir V. Migration flows created by the war and their impact on economic activity

The article highlights forced resettlement caused by conflicts, wars, man-made disasters, issues of national security and threats to the host country, security of migrants with irregular status, securitization of migration processes, impact of modern migration processes on Ukraine; the author's definition of "specially distorted migration flows" is formulated and revealed as one of the modern types of migration caused by geopolitical processes and their impact on economic activity and economic development.

Today, the basis of sustainable economic development of Ukraine is not only investing in science, education and health care, finding new ways to implement the development of these areas, but, first of all, preserving the state's population.

In today's world, migration has become an integral part of life. People constantly move to study, work, travel. Traditional borders between cultures, ethnic groups and languages are breaking down, but at the same time certain threats and challenges are being created.

The full-scale war unleashed by the Russian Federation led to a new phenomenon for modern Ukraine – mass population migration. The consequences of this migration crisis are of global significance not only for the European Community, but also for the economy of Ukraine. The destructive consequences are already felt today, but they will be even more felt in the future. After all, in addition to seizing the territory, the enemy set the primary task of destroying Ukrainians as a nation, language, culture, and history. Terrorism and genocide of the Ukrainian people by the aggressor, mass murders, torture, rape, deportations to the territory of Russia led to the fact that millions of people in Ukraine left their homes because of the war. The enemy uses additional methods of influence on children and youth – forced education and upbringing according to Russian programs and textbooks.

Specially created by the war of the Russian Federation, migration flows lead to a decrease in the population of our state, catastrophic problems related to the formation of human capital, which causes devastating damage to the economy of Ukraine. The lack of qualified personnel, the quality of education provision, demographic problems, and the lack of jobs lead to a disruption in the chain of both the reproduction of labor skills and the transfer of experience, as well as the construction and development of civil society and the state economy. The outflow of intellectual potential makes it impossible to develop a competitive environment and leads to social

Key words: migrants, migrations, war, migration processes, human capital, specially created migration flows.